

Котельнікова Д. В., магістр, Шмельова-Нестеренко О. Є., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРІВ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

Анотація. У статті розглянуто сучасні підходи до дизайну інтер'єрів інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) в Україні у контексті принципів інклюзивної та універсальної освіти. Проаналізовано нормативно-правові засади формування безбар'єрного освітнього середовища та їхній вплив на просторово-планувальні й інтер'єрні рішення. На прикладі трьох функціонуючих ІРЦ у м. Києві та Київській області виявлено типові проблеми інтер'єрного середовища. На основі порівняння з зарубіжними прикладами інклюзивних освітніх центрів узагальнено ключові тенденції в дизайні інтер'єру ІРЦ та окреслено напрями його вдосконалення в українському контексті.

Ключові слова: інклюзивний дизайн, інклюзивно-ресурсний центр, дизайн інтер'єру, безбар'єрне середовище, особливі освітні потреби, адаптивні простори, дизайн середовища.

Kotelnikova D. V., Master, Shmelova-Nesterenko O. Ye., Assoc.

Kyiv National University of Technologies and Design

CONTEMPORARY TRENDS AND FEATURES OF THE INTERIOR DESIGN OF INCLUSIVE RESOURCE CENTERS

Abstract. The article examines contemporary approaches to the interior design of Inclusive Resource Centers (IRCs) in Ukraine within the framework of inclusive and universal education principles. It analyzes the regulatory foundations of a barrier-free educational environment and their impact on spatial and interior design solutions. Drawing on three functioning IRCs in Kyiv and Kyiv region as case studies, the paper identifies typical problems of the interior environment. Based on a comparison with international examples of inclusive educational centers, the main trends in IRC interior design are summarized and directions for its improvement in the Ukrainian context are outlined.

Keywords: inclusive design, inclusive resource center, interior design, barrier-free environment, special educational needs, adaptive spaces, environment design.

Вступ. Інклюзивна освіта та створення безбар'єрного середовища є одним із пріоритетів сучасної освітньої політики, спрямованої на забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами. В Україні важливим інструментом реалізації цих принципів стали інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), де здійснюється комплексна оцінка розвитку дитини, корекційна робота та взаємодія з батьками й педагогами [6]. Умови воєнного стану посилюють значення таких центрів, ускладнюючи їхню роботу кадровими й організаційними викликами та підвищуючи потребу в психологічній підтримці дітей [2].

Міжнародні документи, зокрема Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, закріплюють підхід, за якого інвалідність розглядається як результат взаємодії людини з бар'єрним середовищем [15]. Закон України «Про освіту» визначає інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, що базується на недискримінації та урахуванні різноманітності людини [8]. Водночас у практиці ІРЦ просторове й інтер'єрне середовище нерідко залишається другорядним: визначено, які фахівці та кабінети потрібні, але недостатньо опрацьовані питання композиції, сенсорної комфортності та цілісності дизайну.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасного стану інтер'єрного середовища інклюзивно-ресурсних центрів в Україні в контексті принципів інклюзивного й універсального дизайну та окреслення напрямів його вдосконалення з урахуванням зарубіжного досвіду й актуальних світових тенденцій. Для досягнення цієї мети узагальнено нормативні засади інклюзивної освіти, проаналізовано інтер'єри кількох діючих ІРЦ і розглянуто приклади інклюзивних освітніх просторів за кордоном.

Результати дослідження.

1. Інклюзивний та універсальний дизайн як основа формування освітнього середовища. Закон України «Про освіту» визначає інклюзивне освітнє середовище як сукупність умов, що забезпечують навчання дітей з урахуванням їхніх потреб, у тому числі завдяки адаптованому простору, засобам навчання та підтримувальним сервісам [8]. Міжнародний підхід, закріплений у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, наголошує на необхідності усунення бар'єрів у фізичному, інформаційному й соціальному середовищі [15].

Як підкреслює Л. Прохоренко, поняття «особливі освітні потреби» охоплює не лише дітей з інвалідністю, а й тих, хто має мовні, соціальні чи психологічні труднощі, тому інклюзія розглядається як культура взаємоповаги й визнання різноманітності [9]. У цьому контексті зростає значення дитиноцентричного підходу: простір має проєктуватися від потреб дитини, її способів сприйняття, рівня автономності та сенсорної чутливості.

Концепція універсального дизайну, що активно впроваджується в освітніх практиках, полягає в тому, що середовище, послуги та інформація від початку створюються придатними для максимально широкого кола користувачів [7]. Рекомендації щодо застосування універсального дизайну в школах доповнюються принципом «розумного пристосування», коли умови гнучко адаптуються під конкретні потреби, не позбавляючи інших користувачів доступу до простору [1].

Аналітичні дослідження безбар'єрності демонструють, що успішна інклюзія пов'язана не лише з рівнем фінансування, а передусім із послідовною державною політикою та стратегічним плануванням, як це показує приклад Варшави [10]. У країнах Північної Європи питання підтримки молоді з різними життєвими обставинами тісно пов'язані з адаптацією освітнього середовища та ринку праці до різноманітності користувачів [14]. В Україні, за спостереженнями В. Засенка, воєнні події посилили запит на індивідуальні освітні траєкторії, дистанційні формати й розширення системи психолого-педагогічного супроводу [2], що вимагає переосмислення й просторових рішень.

Відтак, інтер'єр ІРЦ повинен не лише відповідати нормам доступності, а й забезпечувати безбар'єрність у широкому розумінні: психологічну безпеку, сенсорну комфортність, зрозумілість і доброзичливість середовища.

2. Аналіз інтер'єрів інклюзивно-ресурсних центрів у Києві та Київській області. Для оцінки поточного стану інтер'єрного середовища розглянуто три функціонуючі заклади: ІРЦ № 2 і № 11 Дарницького району м. Києва та ІРЦ Калитянської селищної ради (м. Бровари). Аналіз здійснювався на основі візуальних матеріалів, планувальних схем та архітектурно-просторових характеристик.

ІРЦ № 2 Дарницького району м. Києва розміщується в будівлі адміністративного типу з типовим коридорним плануванням. Простір оснащено базовим обладнанням для корекційної роботи: сенсорними тунелями, баланс-дошками, гімнастичними модулями, м'якими ігровими формами тощо. Позитивними є наявність зон рухової активності та достатня кількість природнього освітлення (рис. 1).

Джерело: [4].

Рис. 1. Інклюзивно-ресурсний центр № 2 Дарницького району м. Києва

Водночас естетичне вирішення інтер'єру залишається поверхневим: стіни пофарбовані в стандартні пастельні відтінки без виражених акцентів, використано типові шкільні меблі, в кабінетах обмежена кількість приємних на дотик матеріалів. Ігрові, робочі та зони відпочинку мало диференційовані візуально, відсутнє чітке колірне чи графічне зонування. Загальна атмосфера центру асоціюється радше з поліклінікою, ніж із підтримувальним середовищем.

ІРЦ № 11 Дарницького району м. Києва має подібні композиційно-естетичні виклики. «Фон» інтер'єру виконано переважно в бежево-персикових тонах, що не формує виразного емоційного середовища, натомість килимки, меблі та ігрове обладнання мають надто яскраві, насичені кольори, які зосереджені в окремих зонах. У результаті чого, простір виглядає візуально перевантаженим і може бути складним для сприйняття дітьми з підвищеною сенсорною чутливістю (рис. 2).

Джерело: [3].

Рис. 2. Інклюзивно-ресурсний центр № 11 Дарницького району м. Києва

ІРЦ Калитянської селищної ради (м. Бровари) вирізняється більш сучасним підходом до організації простору. У навчальних приміщеннях використано світлі пастельні кольори з контрастними акцентами, наявне різноманітне сенсорне обладнання, гойдалки, шведські стінки, балансувальні елементи. Інтер'єр виглядає теплішим і

візуально привабливішим, а більш продумане зонування сприяє адаптивності занять (рис. 3).

Джерело: [5].

Рис. 3. Інклюзивно-ресурсний центр Калитянської селищної ради

Водночас через обмежену площу спостерігається надмірна концентрація інвентарю, що створює візуальне перевантаження та ускладнює орієнтацію. Відсутність спеціальних акустичних рішень може призводити до того, що через інтенсивні заняття в одній кімнаті діти у сусідній кімнаті відволікаються. Попри ці недоліки, цей центр демонструє вищий рівень інтеграції принципів інклюзивного дизайну у порівнянні з іншими

Узагальнюючи аналіз трьох українських центрів, можна виділити такі типові проблеми інтер'єрного середовища:

- відсутність цілісної дизайн-концепції;
- недостатньо продумане функціонально-планувальне рішення і зонування;
- недостатнє або епізодичне використання ергономічних рішень та природніх матеріалів;
- незбалансована сенсорна насиченість простору та дефіцит «м'яких» і «тихих» зон для емоційного розвантаження;
- відсутність продуманої, інтуїтивно зрозумілої системи навігації;
- недостатня увага до природнього та штучного освітлення й акустичного комфорту.

3. Зарубіжні практики дизайну інтер'єрів інклюзивних освітніх центрів.

Inclusive Education Center / Enrico Molteni Architecture (Парма, Італія) є прикладом закладу, де інклюзивний підхід реалізовано насамперед через просторову структуру та інтер'єр. Будівлю спроектовано як «пазл» із 72 взаємопов'язаних приміщень, утворених єдиним модулем 3,6*3,6*3,6 м [12]. Класи, зали та допоміжні кімнати поєднані системою зашкленних дверей, що забезпечує наскрізні візуальні зв'язки, різні ступені відкритості простору та залученості дітей до спільної діяльності. Великі віконні прорізи й галереї формують світлий простір де переважає фактура дерева та інших матеріалів нейтральних відтінків, які створюють спокійний фон для активності (рис. 4).

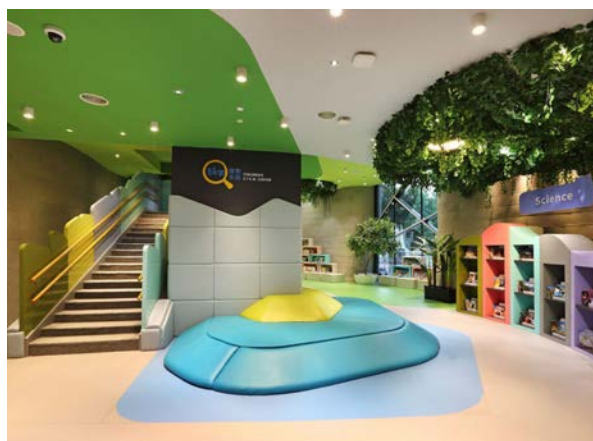
Dou Dou Education Center / Taipei Base Design Center (Шанхай, Кунтай) поєднує екоорієнтований підхід із чіткою системою просторової навігації [11]. В інтер'єрі

використано лише екологічні, нетоксичні матеріали, а простір організовано як мережу «маршрутів польоту»: діти пересуваються за кольоровими лініями та кодами до зон читання, гри чи навчання. Передбачені дитячі санвузли, питні фонтанчики, місця для самостійного догляду за собою, а також комфортні зони для батьків, які можуть відпочивати або працювати, зберігаючи візуальний контакт з дитиною (рис. 5).

Джерело: [12].

Рис. 4. Inclusive Education Center (Парма, Італія)

Джерело: [11].

Рис. 5. Dou Dou Education Center (Шанхай, Китай)

Spring Learning Center / *Joey Ho Design* (Гонконг, Китай) реалізує концепцію «подвійної перспективи» – простір одночасно орієнтований на масштаб і потреби дитини та дорослого [17]. Інтер'єр виконано в спокійній колірній гаммі (білий, світло-зелений та пастельний блакитний) з активним використанням фактури дерева. У зоні кафе з'являються «будиночки на дереві» та гойдалки, у зоні читання – хвилястий рельєф, що утворює камерні місця для усамітнення. Подвійні набори меблів, сходи біля рецепції та умивальники-фонтани різної висоти забезпечують зручну спільну взаємодію дітей і дорослих (рис. 6).

Спеціальні освітні заклади та ресурсні кімнати. У рекомендаціях Wold Architects & Engineers для спеціальної освіти підкреслюється важливість адаптивних просторів: можливість змінювати конфігурацію меблів, використовувати мобільні перегородки, поєднувати або розділяти групи [16]. Простір має підтримувати різні рівні стимуляції, від активних до спокійних зон.

Джерело:[17]

Рис. 6. Spring Learning Center (Гонконг, Китай)

У публікації «Resource Rooms in Special Education: Purpose and Benefits» наголошено на необхідності гнучкого розташування столів (зокрема у формі «підкови»), виділення «тихих» куточків, використання теплих відтінків, комфортного освітлення й м'яких меблів, а також наявності чіткого розкладу й візуальних підказок, що знижує тривожність у дітей [13]. Сенсорна комфортність досягається завдяки поєднанню світла, кольору, текстур і контрольованого рівня шуму.

4. Основні світові тенденції дизайну інтер'єрів інклюзивних освітніх центрів. Порівняльний аналіз українських ІРЦ та розглянутих зарубіжних прикладів дає змогу виділити низку ключових тенденцій, актуальних для проєктування інтер'єрів інклюзивно-ресурсних центрів:

- **гнучкі просторові сценарії** (зарубіжні проєкти демонструють перехід від жорсткої коридорної системи до мережі взаємопов'язаних просторів, які можна поєднувати або розділяти залежно від виду діяльності: індивідуальної роботи, малих груп, спільних заходів; це реалізується за допомогою модульного планування, мобільних перегородок, трансформованих меблів, наскрізних візуальних зв'язків);

- **цілісність дизайну, композиційних і колористичних рішень** (замість перенасичених яскравих кольорів у сучасних центрах використовують нейтральний фон, на якому виділяють окремі акцентні зони, графіку чи меблі; такий підхід зменшує сенсорне перевантаження й дозволяє дітям зосереджуватися на діяльності, а не на візуальному шумі; усі елементи інтер'єру підпорядковані єдиній концепції: композиційна логіка простору узгоджена з навігацією, кольорова палітра – з функціями приміщень, графіка – з віковими особливостями дітей; це забезпечує легку орієнтацію, підтримує емоційний стан та зменшує відчуття хаотичності);

- **натуральні матеріали, біофільний дизайн та тактильне різноманіття** (деревина, текстиль, натуральні покриття та природні фактури, акустичні панелі з деревного волокна, інтегроване озеленення, панорамне скління з можливістю візуального контакту із зовнішнім середовищем формують тепле, «людяне» середовище, важливе для тривалого перебування дітей; також це забезпечує приємні тактильні відчуття, сприяє створенню відчуття захищеності, знижує рівень стресу);

- **колірна та графічна навігація** (використання кольору як «маршруту» (лінії, «доріжки», піктограми) допомагає дітям самостійно орієнтуватися у просторі, запам'ятовувати зони за кольором чи символом, що особливо важливо для дітей з РАС або когнітивними порушеннями; навігація стає частиною дизайн-концепції, а не лише додатковим елементом);

- **сенсорний комфорт** (обов'язковим елементом стають простори для емоційної саморегуляції: маленькі «ніші», подіуми, м'які «печери», спеціально організовані

куточки з приглушеним світлом, м'якими матеріалами, сенсорними предметами; вони дозволяють дитині вийти зі стану перенавантаження та комфортно повернутися до роботи);

- **інклюзивний та універсальний дизайн** (простір від початку проєктується доступним для максимально широкого кола користувачів: від дітей з різними типами ООП до батьків, педагогів та відвідувачів із мобільними чи сенсорними обмеженнями).

Для українських ІРЦ ці тенденції можуть стати орієнтирами модернізації. Зокрема, важливо перейти від фрагментарних ремонтів окремих кімнат до розроблення цілісних дизайн-концепцій, у яких функціональні, композиційні, колористичні та сенсорні рішення працюють як єдина система.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що інтер'єрне середовище українських інклюзивно-ресурсних центрів загалом відповідає базовим функціональним вимогам, однак не реалізує у повній мірі потенціал інклюзивного та універсального дизайну. Виявлені проблеми стосуються насамперед відсутності цілісної дизайн-концепції, обмеженої гнучкості простору, недостатньої уваги до сенсорної комфортності, навігації та використання природніх матеріалів.

Порівняння з зарубіжними практиками показує, що перспективним є перехід від окремих ремонтів до системного проєктування ІРЦ як дитиноцентричних, адаптивних і візуально цілісних просторів. Подальший розвиток цих закладів має ґрунтуватися на інтеграції принципів універсального дизайну на всіх етапах проєктування, міждисциплінарній співпраці фахівців та розумінні інтер'єру ІРЦ як важливого інструмента підтримки й розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Список використаної літератури

1. Байда Л. Як застосовувати в школах універсальний дизайн, стандарти доступності й розумне пристосування. *НУІІІ*. 2020. URL: <https://nus.org.ua/2020/06/22/yak-zastosovuvaty-v-shkolah-universalnyj-dyzajn-standarty-dostupnosti-j-rozumne-prystosuvannya/>.
2. Засенко В. Освіта осіб з особливими потребами: проблеми війни і миру. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Вип. 115. № 3. С. 20–36. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v115i3.182>.
3. Інклюзивно-ресурсний центр № 11 Дарницького району м. Києва. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/groups/irc11kyiv>.
4. Інклюзивно-ресурсний центр № 2 Дарницького району м. Києва. URL: <https://irc2dr.wixsite.com/website>.
5. Інклюзивно-ресурсний центр Калитянської селищної ради. URL: <https://www.facebook.com/groups/irc11kyiv>.
6. Орленко І. Розвиток інклюзивно-ресурсних центрів в умовах воєнного стану: стратегічні підходи та методологічні орієнтири. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2025. Вип. 1. № 26. С. 169–183. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i26.284>.
7. Паламар С., Науменко М. Універсальний дизайн закладів освіти України: доступність інформаційного простору. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. Вип. 38. № 2. С. 69–76. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3811>.
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
9. Прохоренко Л. Інклюзивність та безбар'єрність освітнього простору: діти з особливими освітніми потребами. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. Вип. 2. № 25. С. 203–219. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v2i25.265>.
10. Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2020. 24 с.
11. Eco Friendly Interior Design for Children's Educational Centre. Project of the Week: Dou Dou Education Center. SBID. 2019. URL: <https://www.sbid.org/project-of-the-week-dou-dou-education-center/>.
12. Inclusive Education Center / Enrico Molteni Architecture. *ArchDaily*. 2024. URL: <https://www.archdaily.com/1019228/inclusive-education-center-enrico-molteni-architecture>.
13. Markley T. Resource Rooms in Special Education: Purpose and Benefits. *K Altman Law*. 2024. URL: <https://www.kaltmanlaw.com/post/resource-rooms-in-special-education>.

14. New Policies to Promote Youth Inclusion: Accommodation of Diversity in the Nordic Welfare States. *Nordic Council of Ministers*. Copenhagen, 2015. URL: <https://norden.diva-portal.org/https://www.norden.org/en/publication/new-policies-promote-youth-inclusion>.
15. Sieberns A. Universal Design and Human Rights: The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). Berlin: German Institute for Human Rights, 2018. P. 1–5. URL: <https://repository.ifla.org/items/714e8e4b-424e-48cc-b795-99b03148266a>.
16. Special Education. *Wold*. URL: <https://www.woldae.com/expertise/education-design/special-education-design>.
17. Spring / Joey Ho Design. *ArchDaily*. 2014. URL: <https://www.archdaily.com/485970/spring-joe-y-ho-design>.